

891.715

0-21

1928p.

891.71 Ե

0-21

ՄՅԵՐԻՏ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ՊԻՈՆԵՐԱԿԱՆ ՍԵՐԻԱ

ՈՂԱԶՈՒ ԱՐԱՄԸ

Փոխգրեց Ս. ԲՈԳՈՏԵՐՅԱՆ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ

ՅԵՐԵՎԱՆ—1928

30 MAY 2011

891.710

0-21

ԿՈՍՅԵՐԻՏԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

891
3

uy

ՊԻՈՆԵՐԱԿԱՆ ՍԵՐԻԱ

Handwritten signature

1814
700

ՈՒԱԶՈՒ ԱՐԱՄԸ

Փարազեց Ս. ԲՈԳՕՏԻՐՅԱՆ

Պետական Հրատարակչություն. Յեռնան 1928

Ա.

— Պատմիր մեզ մի լավ բան, պատմիր, քե-
ռի Ստեփան, — կանչեցին մանուկները ու խրճիթ-
ընթերցարանից քիչ հեռու ընկած փոքրիկ մար-
դագետնի վրա շրջապատեցին հաշմանդամին և,
նստեցնելով նրան գորգի նման թավ կանաչ
խոտի վրա, ծվարեցին նրա շուրջը:

— Դե պատմիր, պատմիր, քեռի Ստեփան:

— Ի՞նչ պատմեմ ձեզ, այժմ չարաճճիներ:

— Ա՛յ, այերոպլանի մասին: Դու նրանով
թռել ես, դո՛ւ գիտես:

— Ախր, բալեքս, դրա մասին պատմել եմ
ձեզ:

— Ելի՛, ելի՛ չենք ուզում: Ա՛յ, հիմա առա մեզ՝
կարելի՞ չե այդ այերոպլանով թռչել լուսնի վրա.
ճանապարհին փորձանք հո չի՞ պատահի:

— Ա՛խ դուք չարաճճիներ, — ժպտում է քե-
ռի Ստեփանը, — քանի՞ անգամ եմ պատմելու ձեզ
նույն բանը, չհոգնեցի՞ք:

— Մենք լավ չենք հիշում, պատմիր:

— Դե քիչ ադմկեցեք, վոր պատմեմ:

— Լավ:

— Այդ աշերոպլանը շատ մեծ է, քեռի Ստեփան, մեր սալլի՜ չափ կլինի, թե՛ խրճիթի:

Քեռի Ստեփանի դեմ նստել եր դարբին Սահակի տղան՝ Արամը. հասակով նա մեծ է բոլորից: Աչքերը հառած Ստեփանին՝ նա լսում է հետաքրքրությամբ, գանգուր մազերը ծածանվում են հովից, և նրա ուղեղում մեկիկ-մեկիկ մխվում են քեռի Ստեփանի խոսքերը: Ո՛ր, ինչպիսի մտքեր են ծնվում այդ գլխում, և վնդռան շատերն են իրագործվել նրանցից: Նա պատրաստել է հողմաղաց, փոր փոքրիկ խաղալիք եր, անիվներ ուներ, թևեր ել ու բանում եր իսկապանի նման: Գյուղացիները միայն շարժում ելին իրենց գլուխները.—

— Խելոք, հնարագետ տղա չե. — ասում ելին նրանք...

Յեվ այժմ ել վառվուռն մտքերի մի ամբողջ շարան կա նրա գլխում, փորոնք անվերջ հաջորդում են միմյանց: Այդ մտքերը նա հայտնում է միայն քեռի Ստեփանին, չերբ չերկուսով մենակ են մնում:

Շատ բան գիտե քեռի Ստեփանը, միայն թե ցանկանա քեզ ոգնել, աջնպես կանի, փոր գործողի նման կգնա...

— ...Յեվ տոպեա, տիպեր ջան, նստեցինք, — սկսեց քեռի Ստեփանը. — չես ու ընկերներս,

բոմբերով: Թռչում ենք, ախպեր ջան, վոնց ենք թռչում. ներքևում գյուղերը ծախ բների նման կպել են տափին: Մինչև անգամ խղճում ես խեղճ մարդկանց. դե կռիվ եր, ինչ արած: Հա, մեր «Սասունցի Դավիթ» անունով աշերոպլանը մեծ եր. ճիշտ Սասունցի Դավթի նման ել կարծես ուժեղ լիներ եզ անպիտանը: Առաջին մասում չորս պրոպելլերներ ուներ, հողմաղացի թևերի նման, միքիչ կարճ: Ողբ ճեղքելու համար ելին դրանք: Պատվում, ենքան արագ են պտտվում, փոր ախանջը խլացնում է նրանց ձայնը. — բը՛րռ, բը՛րռ... և ահա, ախպեր ջան, աչքերիս եմ դնում եզ փոքրիկ շշի նման հեռադիտակը ու նայում եմ ցած: Ներքևում ծուխ է, ու մժեղների նման շարժվում են մարդիկ: — Ըհը՛, կայարան է, — մտածում եմ ու հեռախոսով կանչում ողաչուին: — Ընկերներ, կայարան է, կա՛-չկա՛ ես մեր թշնամու զորքն է: — Պատրաստվեցեք, — լսվում է պատասխանը: Հա, դե չես, իհարկե, գործի չեմ կաշում. ումբերն իմ մոտ են: Ցած ենք իջնում: Ելի չեմ նայում՝ ճիշտ է. գնացքը կանգնած է, և շոգեմեքենաները ծխում են: Իսկույն ևեթ պատրաստում եմ ումբերից մեկն ու ձեռիս պահում: Ծանր են եզ անպիտան ումբերը, խոզի գոճու նման կլոր, չաղլիկ ու ծանր: Թե քեֆդ ուղում է իմանալ՝ ինչ ուժ

ուռնեն, բաց թող մեկը ու տես... Դե, ախպեր ջան, բաց թողի եդ ուռմբը... հետո մի ուրիշը, ու տրախ... վաչն եկավ նրանց նանի գլխին...

— Սպանեցիք. — չհամբերեցին մանուկները:

— Սպանեցինք, վոնց չե, բաշխեցինք. դե կռիվը կռիվ է, ինչ արած. շատ ել խղճում ես, կռվի դաշտում տանձ ու խնձոր հո չես բաժանի, — համ ել են տեսակ կռվի, չերբ քյասիբն ու հարուստն են կռվում... Դե դուք հաշվեցեք մի ամբողջ գնացք, թշնամու եղելոնները, վոնց ցաք ու ցրիվ տվինք, վոնց. ամբողջ կայարանը ենապես շաղ տվինք, ենապես, վոնց վոր գիժ քամին ե շաղ տալի չոր դարմանը... Համա թե ժամանակներ ելին հա... Եհ, հիշելու բաներ շատ կան...

Հառաչեց քեռի Ստեփանը ու հետո ավելացրեց.

— Դե վոնց բացատրեմ ձեզ եդ աչերոպլանը. սատանի նման մեկն ել չի թռչում մեր ես անտեր գյուղի գլխով, վոր տեսներ: Ախպեր ջան, եդ աչերոպլանը — ուժ է, ուժ: Թե մեր կառավարութունը աչերոպլաններ շատ ուռնենա, ել վոչ մի բուրժուէ սիրտ չի անի հարձակվել մեզ վրա: Աչերոպլանը մենակ հո կռվի համար չի, կարելի չե նստել ու մի չերկու ժամում հազար վերստ ճանապարհ անցնել. հենց մեր իշխանու-

թյունը եդպես ել աշխատում է անել, համա դե եդ անտեր բուրժուէները թողնում չեն վոր...

Բ.

Դարբնոցում Արամն ողնում եր իր հորը: Գարուն եր. ցանքսի, դաշտալին աշխատանքների յեռուն շրջանը, չերբ դարբնոցի գործն ել յեռուն եր ու դժվարին: Ամեն բան սկահանջվում եր շտապ. մեկի գութանի խոփը պետք եր ուղղել, մյուսինը՝ սրել: Շատերին նոր կացին կամ բահ եր հարկավոր, և այդ բոլորի պատասխանը տալու չեր գյուղի մի հատիկ դարբնոցը:

Դարբնոցում գործ ինչքան ուզես, միայն թե իմացիք մուրճով զարկել: Յեվ Արամը զարկում եր ծանր մուրճը սալին, զարկում շեշտակի ու թափով. նրա ճակատից հոսում եր քրտինքը կաթիլ կաթիլ, իսկ մտքերը չարաճճի մկների նման վազվզում ելին նրա ուղեղի մեջ, և քեռի Ստեփանի խոսքերը հնչում ելին նրա ականջին շարունակ.

— Գյուղերը ծտերի բների նման կպել են տափին:

— Աչերոպլանով մենակ կռիվ չեն անում, կարելի չե նրա մեջ նստել և չերկու ժամում հազար վերստ ճամպա կտրել:

Ուզում ե հոր հետ խոսել, չի համարձակվում:

Վայ թե հայրը չհասկանա իր մտքերը ու ծիծաղի. — Ախ դու չարածճի, եղ ինչ բաներ ես մտածում, ժամանակ ես դա եր:

Ժամանակ իսկապես վոր չկար: Արամը չի կարող նույնիսկ գնալ դաշտ, պառկել թավ խոտերի վրա ու նայել չերկնքին: Ել վորտեղից, և ով նրան ժամանակ կտար բարձրանալու մեծ բլուրի գագաթը: Բայց նա տնչափ սիրում է բարձրանալ մեծ բլուրը, նստել նրա գագաթին ու դիտել իր առաջ փոփոգ բաց դաշտը: Ո՛ր, վորքան փոքրիկ ու խղճուկ են թվում նրանց գյուղի տները, նույնիսկ գյուղի չեկեղեցին նմանում էր մի փոքրիկ քարակույտի, վորի վրա աննշան ուռուցքների նման նշմարվում էին հինգ գմբեթներ:

Ապա դաշտը, հեռուն, շատ հեռուն փոփոգ արոտատեղերն ու մարգագետինները...

— Ախ, չերանի թե եր ունենար ու թռչեր հեռու, հեռու:

Յերագում շատ անգամ նրան թվում էր, թե թռչում է իրենց գյուղի վրայով: Թռչում է բարձր, բարձր, իսկ նրան հալածում է ինչ-վոր թշնամի: Յեվ միթե կարող են բռնել նրան. նա արդեն բարձրումն է, տներից բարձր, չեկեղեցու գմբեթից ել բարձր:

Դժբախտություն մի անգամ միայն պատահեց:

Այդ աֆն ժամանակ էր, չերբ նա թռչում էր մի անծանոթ գյուղի վրայով. նրա մեջքը պինդ կպավ ծխնելույզներից մեկին, ու մի ինչ-վոր սառը հեղուկ թրջեց նրա մարմինը:

— Ո՛ւֆ, — հառաչեց նա ցավից և չերբ բաց արեց աչքերը, իր կողքին տեսավ կանգնած հորը, վոր նրան աշխատում էր բարձրացնել: Արամի շապիկը թրջվել էր, մազերից կաթիլ-կաթիլ հոսում էր ջուրը...

Բանից պարզվեց, վոր նա քնած տեղը անկողնից թռել էր ուղղակի ջրով լիքը տաշտի մեջ, և նրա կողերը դիպել էին տաշտին ու ցավում էին:

— Համա թե լողացար հա՛, — կատակեց հայրը:

— Ա՛յ տղա, հո՛ չէս գժվել, — ավելացրեց զարմացած մայրը:

Գյուղի խրճիթ-ընթերցարանի վարիչը և գյուղի գրագետներից մեկը քեռի-Ստեփանն էր, վորը խրճիթի համար դուրս էր գրել մի շարք թերթեր և ժուրնալներ: Ամսագրերի մեջ Արամը տեսել էր այբրուպլանի նկար, իսկ հետո խրճիթում գտել էր մի փոքրիկ գրքուկ, վորի մեջ մանրամասն կերպով հասկանալի ու պարզ նկարագրված էր, թե ինչպես յուրաքանչյուր վոր, չեթե ուզի, կարող է իր համար այբրուպլան պատրաստել, և նման այբրուպլանը, վորը թռչում է առանց շարժիչի, կոչվում է սափառնակ:

Մաքերը հանգիստ չեղին տալիս Արամին, իսկ ինքն ել իր հերթին՝ քեռի-Ստեփանին։

— Նա ամեն բան գիտե, նույնիսկ թռել ե աչերոպլանով. թող սովորեցնի՝ ինչպես պարստել ու ղեկավարել։

Ճաշի ժամանակ դարբնոցից տուն ելին վերադառնում հոր հետ միասին։ Ճանապարհին պատահեց քեռի-Ստեփանը։ Արամը հորից չեա մնաց և քեռի-Ստեփանին քաշեց մի կողմ։

— Հը, ի՞նչ կա։

— Մի բոպե միայն։

Նրա մրոտ դեմքը ծիծաղելի տեսք ուներ, դլխի մազերը ցցվել էլին բարկացած աքլորի փետուրների նման, իսկ գոգնոցը մրից սևացել և նմանում եր չերկաթե սև թիթեղի։

— Դե, ասա։

Այնքան ել հեշտ չեղ խոսքեր գտնելը, և նա միքանի բոպե լուել եր։ Վախը պատել եր նրան։

— Դիտես ինչ, քեռի-Ստեփան, չես ուզում եմ... բայց ի՞նչպես ասեմ քեզ, վոր լավ լինի։

— Դե, ասա՝ ինչպես կարողանում ես։

— Ասելը կասեմ, բայց... վախենում եմ ծիծաղես։

— Յեթե ձգձգելու չե այսպես, կարող եմ իսկապես ծիծաղել։ Յերկաթ հո չեմ կուլ տվել, վոր կսկրդիս ցավից չկարողանամ ծիծաղել։

Արամը հազաց, գոգնոցով սրբեց իր շրթունքները և թե ինչպես պատմեց բոլորը, ինքն ել չիմացավ։

— Թռչել եմ ուզում. — վերջացրեց նա։

Քեռի-Ստեփանի դեմքին խաղաց մի ժպիտ, վորը ավելի շուտ զարմանք եր արտահայտում, քան ծաղր։

— Ի՞նչ ե, ցնդվել ես, ա՛յ տղա։

— Ըսկի չել չե, թռչել եմ ուզում, այնպես, ինչպես վոր...

Քեռի-Ստեփանի դեմքին սահող ժպիտը փոխվեց ծիծաղի։

— Վաղճեց ե, վոր մտածել ես այդ բանը։

— Ինչպես ասեմ քեզ... վաղուցվանից ե։

— Իսկ... չե՞ս փորձել։

Արամը հիշեց իր յերագները։

— Ինչպես չե, փորձել եմ։

— Ի՞նչ. — զարմացած հարցրեց քեռին։

— Յերագում... տաշտով լիբը ջրի մեջ լողացա։

Քեռի-Ստեփանը ել չկարողացավ պահել իր ծիծաղը. Արամն ինքն ել ծիծաղեց։

— Վսչինչ, ի՞նչ վախենա։

— Կողս ու կուշտս ջարդեցի...

— Հա, հա, հա... այդ նշանակում ե ծով, ով-կիանոս ես ընկել... հիզրոպլան կա, վորը թռչում ե և ոգում, և լողում ծովի վրա։

նուսակցութեամբ տարված՝ նրանք դուրս լեկան
գլուղից բաց դաշտը ու նստեցին կանաչ խո-
տերի վրա:

Քեռի-Ստեփանը Արամին վոզեորիչ խոսքեր
ասաց:

— Ճարպիկ տղա յես դու, Արամ, և հնարա-
դետ: Յերևակայում եմ քեզ ծախի նման թռչելիս:

— Այդ տաշտի մասին ես խոսում...

— Հա՛, հա՛, հա՛ .. չե՛. տաշտը հիմարութուն
էր. ուր կասպից ծովը. ուր քո ջրով լիքը տաշտը:
Գլխիդ մեջ շատ զարմանալի մտքեր են ծնում.
յերևում ե՛ս ապագայում դոշաղ ողաչու յես դառ-
նալու, կարմիր ողաչու:

— Անպայման:

Նրանց դիմացը բարձրանում էր կանաչագարդ
Մեծ-Բլուրը, վորը հսկայի նման թլկն էր տվել
կանաչ դաշտին ու նիրհել:

— Նայիր, շատ բարձր ե. — հարցրեց քեռի-
Ստեփանը:

— Այո՛:

— Մտածե՛լ ես դու... անտեղ:

— Այո՛ ..

— Գիտեմ, գիտեմ, վոր մտածել ես: Ով պետք
է լինի են տխմարը, վոր կանգնի Մեծ-Բլուրի
կատարին ու արծվի նման թևեր ունենալ չցան-

կանա: Բայց յես այժմ ուրիշ բան եմ տեսիլ
բեկ... գնանք:

Յերկար խոսեցին նրանք: Մինչև արևի մայր
մտնելը: Արամն այդ ուրը ֆնաց քաղցած՝ առանց
ճաշի: Բայց ճաշի մասին նա չերբեք չմտածեց:

Յեվ չերբ նա տուն էր վերադառնում, դեմքին
խաղում էր մի անսահման յերջանկավետ ժպիտ,
ու նրա աչքին կարծես էլ չեղին յերևում վոչ
գլուղի խճիթները, վոչ յեկեղեցին, վորը միշտ
իր հսկա տեսքով զրգուել էր նրա նախանձը...
ամեն ինչ թաղվել էր խոր մշուշի մեջ:

Ինչ էր մտածում այն ժամանակ Արամը, ինչ
մտքեր էլին ծնվել նրա ուղեղի մեջ, — վոչվոր
չգիտեր: Վերջը միայն իմացան այդ և նրա մա-
սին սկսեցին խոսել վոչ միայն իրանց գլուղում
կամ շրջանում, այլև նրա համբավը տարածվեց
ամբողջ գավառում, և կենտրոնից նուշխիսկ հա-
տուկ լուսանկարիչ յեկավ՝ նրա պատկերը հկա-
րելու համար:

Ամբողջ գլուղը լրագրերում կարդաց գովա-
սանական հոդվածներ, վորոնց գլխին միշտ գըր-
վում էր Արամի պատկերը, ճիշտ և ճիշտ նրա,
զարբին Սահակի վորդու պատկերը, գլուղական
չթե շապիկը հագին ու հնամաշ գլխարկը գլխին,
վորի տակից յերևում էին թուխ ու գանգուր
մազերը, և փայլում աչքերը՝ խելացի փայլով:

Դարբնոցից քիչ հեռու մի մեծ ամբար կար։ Անպետք եր նա, դեն շարաված, վորի մեջ յերբեմն նետում ելին անպետք յերկաթի կտորներ և կամ ձմռանը անասունների համար կեր ելին մթերում։ Հայրը վաղուց եր ուզում ծախել։ Գին տվող չկար։

— Լավ, թող մնա։ Վոչվորի չի խանգարում. գուցե հանկարծ մի բանի պետք գա։

Ահա այդ ամբարում ազատ ժամերին շարունակ զբաղված եր Արամը։ Ինչ-վոր չափում եր, ձևում, կարկինով նշաններ խազում ու յերբեմն ել տաշում կամ սղոցում։ Հորը չեր համարձակվում հայտնել։ Հայրն ինքն ել չեր ուզում հարց ու փորձ անել. գիտեր, վոր չարածճին նորից ինչ-վոր բան ե հնարել։ Բայց մի անգամ, յերբ Արամը լարված սղոցում եր ամբարի տախտակներից մեկը, հայրը ներս մտավ ու մոտեցավ նրան։

— Ի՞նչ ես ելի աղմկում, ինչ ծրագրեր ես կազմել նորից. տախտակները ինչո՞ւ յես զուր տեղը փչացնում, — հարցրեց նա։

— Վոչինչ... սալի համար... պատրաստում եմ, — պատասխանեց Արամը։

— Ի՞նչ սալ, ի՞նչ բան. ո՞վ ե քեզ պատվիրել։

— Քեռի-Ստեփանին խոստացել եմ։

— Սուտ ես ասում, — ընդհատեց նրան հայրը, — յես լավ եմ ճանաչում քեզ. դարբնոցից ժամերով բացակայում ես. ի՞նչ ես ելի մտածել, ճիշտն ասա։

Արամը չեր ուզում պատմել. վաչ թե հանկարծ խմանան գլուղում, ել ձեռներից պրծնել չի լինի, ծաղրի առարկա կդառնա։

— Դե ասա, վոր վոչվորի չես ասի։

— Լավ, չեմ ասի։

— Ծիջոտ ես ասում...

— Այ քեզ բան, խաչով ու ժամով հո յերդվելու չեմ։

— Դե տուր ձեռդ։

— Հը, խելքդ հո չես թույրել։

— Դե տուր, ասեմ։

— Լավ, բռնիր։

Արամը հորն ամեն բան պատմեց։ Տույց տվեց նաև այն զբոբւկը, վորի մեջ կային պլաններ և մոդելների պատկերներ։

— Ոհո, — թափահարեց գլուխը հայրը, — ահա թե ինչ... ինչպե՞ս յերևում ե, յերագում զուր տեղը չես խոսում ու յերբեմն ել թռչում ջրով լիքը տաշտի մեջ։ Ա՛յ տղա, գժվե՛լ ես, ի՞նչ ե, ուզում ես ժամանակից շուտ ջախջախել գլուխդ։

— Ըսկի յե՛լ չե, գլուխս ինչո՞ւ պիտի ջախջախեմ։

— Բա՛ ինչ կանես: Կարծում ես՝ թուշելո՛ւ յես քո եղ փայտի կտորներով: Ինչ ես սարքում, ինքե՛ ել չգիտես. վո՛չ գլուխն ե ջոկվում քո սա-վառնակի, վո՛չ պոչը: Խաղալը լավ բան ե, բայց խաղալուց հետո խնդրում եմ՝ հավաքես փայտերը:

Արամը հասած արևածաղկի նման կախեց իր գլուխը. ինչ վախենում եր կատարվի, կատարվեց:

— Ապի, ապի, — թոթովեց նա, — իսկ յես... յես կարծում եյի, թե դու ինձ կոգնես, դու... դու... ծաղրում ես միայն: Հիմա ամբողջ գլուղն ել կի-մանա, ու ծաղրի առարկա կդառնամ:

— Անպաշտան: Քեզ տեսներիս կծիծաղեն ե քո յեակից Թուշոյ Արամ կկանչեն:

Տեսներով փորդու արցունքները, դարբինը մեղմացավ ու կատակի ավեց.

— Դե լավ, ի՛նչ ես մոռնիներդ կախել, ախր դու բոլոր պառավներին ուզում ես վախեցնել ե ժամանակից շուտ են աշխարհն ուղարկել:

— Կորած, կորած ամեն բան, պետք ե ջարդ ու փշուր անել:

Արամն ավելի կախեց իր գանգրահներ գլուխն ու լռեց: Հայրը նայում եր նրա գանգուր մտղե-րին ե պահ մի լուռ եյին յերկուսն ել:

— Ի՞նչ ես խռովկան յերեխի պես կախել գլուխդ, դե մի վեր նայիր, — ասաց հայրը ե բար-ձրացրեց նրա գլուխը:

Արամը նայեց հորը. նրա զեմքին սահում եր մեղմ ժպտուր. Ծանոթ եր այդ ժպտուր Արամին. այդպես բարի ե մեղմ ժպտում եր հայրը այն ժամանակ, յերբ քաղաքից վերադառնալիս բան եր նվիրում նրան: Նա քաջալերված բռնեց հոր ձեռը.

— Ապի.

— Ի՞նչ ե:

— Կոգնես... այնպես չե՛:

— Ա՛յ թե խելքի տուպրակն ես յեղել հա՛: Բա ի՛նչ եյիր կարծում: Մի՞թե մենք միասին չենք աշ-խատում դարբնոցում, միասին չենք զարկում կռանը սալին. գլուխ ես, գլուխ: Յերկու կես արած խնձորի պես նման ենք իրար: Մի՞թե միասին չենք հնարում, կամ ինչպես գլուղացիք են ասում, — պոչեր չենք դանում դանազան գործիքների հա-մար: Այդպես ե, յերկուսս ել անհանգիստ ենք, ու մի ուր ել յերկուսով գլխներին մի փորձանք կրեւենք:

— Ապի ջան, ախր յես չափել եմ... մտածել:

— Դե՛ լավ, շատ մի մտածի: Յուլցց տուր տես-նեմ եդ գրքուկը. յես ել քիչ-միչ հասկանում եմ այդ գործից. զինվոր յեղած ժամանակս քաղա-քում աշխատել եմ այլերուպլանի գործարանում:

— Ա՛խ, ապի, հնար լինե՛ր՝ քաղաք.

— Վոչինչ, քաղաք տեղափոխվելու ժամանակն էլ կգա:

Նստեցին չերկուսն էլ ու սկսեցին տնտղել գրքուկը:

— Այստեղ ասված է, — «Կարող ե քամու հոսանքին դիմադրել, չեթե թևերը չափով կտրված լինեն: Այդ պատճառով էլ կարկինով պետք է չափել, ապա կտրել»: Դե լավ է, վոր մեզ մոտ կարկին էլ կա, փայտ էլ. մնում է մեզ դնալ քաղաք ու դնել մնացածը:

Ճաշի ժամանակ նրանք չերբեմն նայում էլին իրար ու ծիծաղում:

— Ի՞նչ եք բարկացած կատուների նման մըռմըռում, — հարցրեց մայրը:

— Վոչինչ... հենց ենպես...

Կիրակի օրը նրանք քաղաք դնացին: Բավականին մեծ գումար ծախսվեց սավառնակի համար:

Արամը ինքն էլ ափսոսեց. նա նույնիսկ ուզում էր չեա կանգնել իր մտադրությունից:

— Վոչինչ, մի մտածի, նորից կաշխատենք: — Հանգստացրեց նրան հայրը:

Աշխատանքը չեռում էր: Ցերեկը դարբնոցում, գիշերը ամբարում աշխատում էին հայր ու վորդի: Ցեով վոչվոր չգիտեր գլուղում, թե ինչ է կատարվում գիշերները ամբարում: Հարցնողներին դարբինը պատասխանում էր.

— Աշխատանքներս շատ է, սախաված ենք չերբեմն էլ գիշերով աշխատել: Սալի համար մասեր ենք պատրաստում:

Դ.

Սավառնակի կառուցման աշխատանքները համարյա թե վերջանում էին:

Արամն այդ ժամանակամիջոցում բոլորովին փոխվել էր. քիչ էր ուտում, համարյա չէր քնում, մազերը չորացած սեղերի նման ցցվել էին գլխին, և չերեսին երևում էին կնճիռներ: Կարծես նա մեծացել էր տասը տարով: Աչքերը միայն ավելի վառվուռն էին դարձել, և լավ նայողը նրա դեմքին կնկատեր անհուն չերջանկությունից փայլող մի ժպիտ:

Առաջ թվում էր նրան, թե իր ձեռնարկած գործը մատնվելու չե անհաջողություն, սավառնակը զրորվելու չե անդունդ. սակայն չերը նա սառնեց յուրաքանչյուր մասի ճշտությունը, կարկինով նորից ու նորից չափեց բոլոր մասերը, փորձեց պնդությունը, անիվները, դեկի կազմությունը, չեկավ աչք չեզրակացություն, վոր դժբախտություն չի պատահի:

Գեռի Ստեփանն էլ ասում էր.

— Գլխավորն այն է, վոր չվախենաս ու չշփոթվես: Ներքե մի նայիր, թե չե գլուխդ կպտտի, խելքամաղ կլինես:

Ստավառնակը արդեն սրտաբաժան էր: Վերջին անգամ լերեքով փորձեցին ղեկը, թևերը: Այնքան թեթև էր ամեն բան, այնքան տեղին: Չնայած իր հսկայական մեծության՝ կարելի չէր ազատ շարժել մի ձեռով:

— Դե, տղաս, թռչում ենք, այնպես չէ:

— Հա, թռչում ենք, ապի:

Ու մտածեցին լերեքով, թե չէրը հնարավոր էր փորձել ստավառնակը: Չեյին ուզում, վոր ժողովուրդ հավաքվի:

— Ստամանան տանի, գուր տեղը դալմադալ են անելու, — ասում էր հայրը:

Բայց բանը բանից անցել էր արդեն: Գյուղում խոսում էին, թե ինչպես գիշերները ամբարում վառվում էր լույսը, և թե ինչպես դարբին Սահակը իր տղայի ու քեռի-Ստեփանի հետ միասին ինչ-վոր թռչելու մեքենա չե շինում:

— Չե, ես անիծածների ձեռից պրծնել չի լինում. պետք է մի կիրակի որ ընտրել, պատարազի ժամանակ, չէրը ժողովուրդը ժամ գնացած լինի:

Վորոշեցին ընտրել Վարդավառի կիրակին, չէրը ժողովուրդը չեկեղեցում պետք է լիներ անպայման: Սակայն այդ ել չոգնեց:

Վարդավառի կիրակի որը վաղ առավոտվանից ժողովուրդն սկսեց խոնվել դարբնոցի առաջ:

Նույնիսկ առավոտյան ժամերգությանը վաղից չգնաց չեկեղեցի:

— Այ քեզ բան: Դե ի՞նչ արած, ել ուրիշ ճար չկա, պետք է փորձել:

Խոնված ժողովուրդն անհամբեր սպասում էր, թե ինչ է լինելու: Շատերն զգուշությամբ մոտենում էին ամբարին և գաղտագողի աչք ասում ծակոտիներից ներս:

Վոչինչ չեյին տեսնում, բացի մեծ հողմադացի նման լերկու թևերով ինչ-վոր առարկայից: Վոմանք իրար մոտ խոնված՝ պատմում էին ինչ-վոր բաներ ու ցույց տալիս ամբարը:

— Ի՞նչ կա, ինչո՞ւ չեք հավաքվել. — սրտնեղած հարցնում էր դարբինը:

— Հենց այնպես:

— Վարդավառ է, գնացեք ժամերգության, ժամում մարդ չկա:

— Վոչինչ, տերտերը յուր կտանի, առանց են ել ժամը միշտ գատարկ է: Կիրակի չե, դրոսում ենք ելի՛:

— Իսկ դու շուտ արա, շուտ, դուրս բեր տեսնենք՝ եդ ինչ բան է: Տերտերին շատ ես կարոտել ինչո՞ւ ինքդ ըսկի ժամ չես գնում, — կանչեց մի գյուղացի:

— Ստամանան ձեզ տանի, դե, ինչ արած, — պատասխանում էր նրանց դարբինը:

Գլուղխորհրդի նախագահ Աթինանց Փիլոսոփ
խոսումն բազմութիւնն ճեղքելով՝ սարսափած
կանգնեց դարբնոցի առաջ։

— Ես ի՞նչ դամադալ եմ, ես ի՞նչ եք շինել —
հարցրեց նա հուզւած։

— Ի՞նչ ես կարծում, ի՞նչ կարող ելինք շի-
նել։

— Յեա ի՞նչ իմանամ։ Խալիսը հազար ու մի
բան ե խոսում։

— Թող խոսի, մեզ ինչ։ Թե դու լավ գլուղ-
խորհրդի նախագահ ես, խալիսին ժամ ուղարկի։

— Ո՛հո, այդ եր պակաս։ Յեա գլուղխորհրդի
նախագահ եմ, և վոչ թե տիրացու կամ սար-
կավագ. ով ուզում եմ, թող ժամ չերթա, ով չի
ուզում, թող չգնա։ Դու ես ասա, խեղճ երեխին
ջարդ ու փշուր ես անելու։

— Ե, քո ինչ գործն ե։

— Վո՞նց թե։ Ախպեր, ախր եսոր յեա խորհրդի
նախագահ եմ, ես գլուղի կառավարիչը. վաղը
կգան կասեն. «Դու իշխանութեան ներկայացու-
ցիչ ելիր, ինչո՞ւ թույլ տվիր սպանելու խեղճ
երեխին»։

— Մի վախենա, վոչինչ չի լինի, համա թե
վախեցել ես հա՛, — քահ-քահ ծիծաղեց դարբինը։

— Դե, վոր ետենց եմ, յեա պատասխանատու
չեմ, իմացած։

— Լավ, ախպեր ջան, գնա բանիդ։

— Սպասիր... լավ չի՞ լինի՝ ստորագրութիւն
տաս ինձ, վոր...

— Վոր ի՞նչ։

— Վոր սպանութեան մեջ...

— Դե, գնա բանիդ, — տապ սրտնեղած դար-
բինը։

Քեռի-Ստեփանն ել յեկավ ու սկսեցին ամ-
բարի դռները բանալ։ Ժողովուրդն սկսեց ողնել։
Հանդիսականների քար լուծեցան տակ Արամը,
հայրը և քեռի-Ստեփանը սկսեցին դուրս բերել
սավառնակը։ Փոքրիկ անիվների վրա սանելով,
թեթե դուրս յեկավ ամբարից այդ հանելուկային
գործիքը։ Ժողովուրդն սկզբում զարմացած՝ ճա-
նապարհ տվեց նրան, իսկ հետո սկսեցին հետեւել
սավառնակին։ Վոմանք՝ նախորոք գուշակելով
լանի ելութիւնը՝ վազուցվանից բարձրացել ելին
Մեծ-Բլուրի կատարը և սպասում ելին։

Արամի ընկերները վազում ելին սավառնակի
յետեից՝ աչքերը չհեռացնելով նրանից։ Այնպես
ելին ուզում, վոր Արամը նայի իրենց, թեկուզ
միայն թեթե ժպտա. ախր չե՞ վոր ընկերներ են
յեղել։

Բայց վոչ։ Արամը քայլում ե սավառնակի
յետեից առանց իր շուրջը նայելու, և քամին

միայն ծածանում ե նրա գանգուր մագերը դաշտի սեպերի նման:

Ու թվում էր մանուկներին, թե դա իրենց ընկեր Արամը չէ, փորը շարունակ իրենց հետ կոճի չեր խաղում կամ լողանում գետակում:

— Հպարտացել ե, — տալում ելին իրար:

Ծով ամբոխի մեջ կար միայն մեկը, փորը չեր ուրախանում: Դա Արամի մայրն էր: Նա քայլում էր Արամի չեախից և չերբեմն գոգնոցով սրբում իր թաց աչքերը: Շատ էր խնդրել փորդուն, համոզել ամուսնուն, բայց փոչինչ դուրս չեր չեկել: Վորոշել էր գիշերը կացնով ջարդ ու փշուր ա- նել այդ հրեշին, սակայն այդ էլ չեր հաջողվել: Արամը քնում էր ամբարում: Ամուսինն էլ իմա- ցել էր ու բարկացած վրաները խփել հատակին:

— Ձհամարձակվես ձեռք տալ, Նա հո կին չէ, փոր տանը նստած հավ ու ճուտին հետևի:

Յեւ այժմ էլ նա հետևում էր կարծես իր փոր- դու զագաղին, փորին տանում ելին դեպի գե- րեզման: Նա դժվարութամբ էր շունչ քաշում, մտածում էր նորից խնդրել, գուցե թե չմեր- ժեյին:

— Խնդրելու չեմ, վրաներն ընկած աղաչելու, գուցե ամաչի խալխից ու խղճա ինձ. «Զավակս, անգինս, իմ անուշ բալիկս», կասեմ նրան:

Արցունքներն ալրյուրի նման հոսեցին նրա աչքերից:

Ահա և սարը:

Սավառնակը քաշելով բարձրացնում էր վեր: Վախեցած ծտի նման թրթռում է Արամի սիրտը: Նա և՛ տեսնում է այդ ծով ամբոխը, և՛ չի տես- նում: Կարծես ամեն բան ինչ-վոր մշուշի մեջ է թաղվել: Ժողովուրդն էլ, փոր կատակելով բարձրանում էր վեր, չերբ հասավ սարի կա- տարը և կանգնեց այն փոքրիկ բացատում, փոր- տեղից պետք է թռչեր սավառնակը, քարի նման լռեց: Բոլորը սարսափած հայացքները հառում ելին մեկ Արամին, մեկ անդունդին ու սպասում վախճանին:

Սավառնակի տեղը փորոշվեց. նա դրվեց ան- դունդից հիսուն քալ հեռու: Խոր էր անդունդը, մարդ սարսափում էր ներքև նայելիս, միայն նրանից քիչ հեռու տարածվում ելին դաշտերն ու մարգագետինները:

Ժողովուրդը շրջապատեց սավառնակը:

— Հեռու, հեռու դնացեք, ճամպա տվեք, — լսվում ելին զանազան ձայներ:

Բոլորի դեմքը սարսափ էր արտահայտում:

Արամի ընկերներն անգամ, վորոնք առաջ նա- խանձում ելին նրան, մի կողմ քաշվեցին ու սարսափահար փախում ելին:

- Ահա վա, ջարդ ու փշուր եւ լինելու...
- Ջարդ ու փշուրն եւ խոսք եւ:
- Ախպեր, ինչ եւ վոր տան, յետ չեմ թռչի:
- Յետ եւ:
- Յետ եւ...

— Աստված ջան, դու փրկիր, դու հասիր ոգնության, — մրմնջում եր ինչ-վոր պառավ կին, — սատանի փայ ե դառնալու, տեր, դու փրկիր... ես ի՞նչ փորձություն ես բերում մեր գլխին... տեր վորորմած աստված, տեր բարերար...

Ժողովուրդը լուռ հետևում եր, թե ինչ եւ լինելու սրա վերջը:

Ե.

Ժողովուրդը հավաքվում եր, հա հավաքվում: Վորտեղից վոր ե, յեկան հարևան գյուղի կոմյեւրիտական բջիջի անդամները: Բջիջի շարատուղարը սիրալիր դեմքով մոտեցավ Արամին և սեղմելով նրա ձեռք՝ ասաց.

- Այդ դժու յետ շինել, ընկեր:
- Այո: Մենք յերեքով:
- Ելի ուղիքեր:
- Հայրս:
- Վճրտեղ ե նա:
- Հրեն սավառնակի մոտ ե:
- Մենք, համենայն դեպս, մեզ հետ անհրաժեշտ

համարեցինք բերել գյուղի բուժակին: Նա ահա տեղ ներքևումն ե:

— Եդ մեկը լավ բան եք արել:

Համադգեցտը հագին, ձի նստած՝ սրարշավ յեկավ շրջիլպետի ոգնականը:

— Ախ, տեր աստված, ամբողջ կառավարությունն եկել ե թամաշի, — ձայնում ելին կանայք:

Միլպետի ոգնականը մոտեցավ գյուղխորհրդի նախագահին.

— Սա ի՞նչ անկարգությունն ե:

— Յետ վոչինչից խաբար չեմ, — արդարացավ նախագահը:

— Ո՞վ պետք ե հետևի կարգ ու կանոնին:

— Ինձ վոչինչ չեն հայտնել. — կմկմաց նորից Փիլոսը:

— Ո՞վ ե այս բոլորի պատասխանատուն:

— Յետ ի՞նչ անեմ, ստորագրություն պահանջեցի, չավին, ընկեր միլպետ, ասացի ցրվեք — չցրվեցին: Դե, եւ ի՞նչ կարող ելի անել:

Միլպետի ոգնականը դարձավ դեպի Ժողովուրդը.

— Ցրվեցեք:

Բայց նրան այս անգամ պատասխանեցին հեղանքով.

— Ո՞հո, յեկավ, ելի:

— Ղոչաղիս նայեցեք:

— Առանց քեզ եւ յուր կերթանք:

Միլպետի ողնականը հրամայեց ավելի հասու.

— Տասը քալ աջ և տասը քալ ձախ, մարշ—
մեկ, յերկու, յերեք...

— Այլով բան արեց, չես իմ հոգին. չետ, չետ,
ճամպա բացեք. — սկսեցին կանչել գլուղացիները:

— Ճամպա, ընկերներ, ձեր պատճառով կարող
և սավառնակին դժբախտություն պատահի, — կան-
չեց նորից միլպետը:

Յերբ ժողովուրդը մի կողմ քաշվեց, և սավառ-
նակի համար հարկ չեղած ճանապարհը բացվեց,
հայրը մոտեցավ Արամին:

— Դե տղաս... պատրաստ ե:

— Կարելի՞ չե նստել:

— Նստիր:

Բայց մայրն սպասում էր հենց այդ վայրկյանին:
Ընկավ գետին և փաթաթվելով տղայի վտաններին՝
սկսեց կանչել.

— Չե՞մ թողնի, չե՞, չե՞մ թողնի... իմ մի-
նուճար բալիկին չե՞մ թողնի անդունդը գլորվելու:
Սպանեցեք ինձ, կենդանի-կենդանի թաղեցեք ..
չե՞մ թողնի, չե... Յես եմ նրան ծնել, տանջան-
քով սնել, մեծացրել: Սիրելիներս, հարազատ-
ներս, ախ, ես ինչ փորձանք եք բերում գլխիս.

Յեառի շարքերում արդեն լսվում էին ձայներ:

— Պարզ է, փոր պիտի մեռնի... և ինչ կարող
և լինել:

— Չպետք է թույլ տալ:

— Այդ կադ գեն ե ամեն բանի հեղինակը:

— Ինքը թուել է, վոտը կոտրել՝ հերիք չի,
հիմա չե՞լ ուզում ե խեղճ աղայի գլխին նույն
փորձանքը բերել:

— Թող ինքը թուչի, ինքը ինչու չի թուշում:

Լսում եր այս բոլորը քեռի-Ստեփանը: Այդ
խոսքերը հասնում էլին նաև Արամի հոր՝ դարբին
Սահակի տեղանջին, փորը արտաբուստ թվում էր
հանգիստ...

— Ինչ եք չար ագուսիների նման կոկոռում.
մեր գլխին շան վոռնոց հարկավոր չէ, — հնչեց
դարբնի հատու ձայնը, — սովորել եք վորդի նման
սողալ կամ մայիսյան բզեզների նման մտնել ձեր
գետնափոր տնակները: Ո՞վ ձեզ կանչեց այստեղ
կոկոռալու, դե, լոեցեք, լոեցեք, քանի ուշ չէ:

Բայց նրա սիրտը շատ ցավում էր, և այդ
ծով ամբոխի մեջ ամենից խոր նա չեր զգում
վտանգի սարսափը:

— Դե, ժամանակ է:

Արամը մի կերպ պոկվեց մոր գրկից: Մայրը
ուզեց բռնել նրան, բայց նվազած ընկավ գետին:

Գլուղացիներից մեկը բարձրացրեց նրան ու
տարավ մի կողմ:

Յերբ Արամը տեղավորվեց սավառնակի մեջ,
քեռի Ստեփանը և հայրը բռնեցին սավառնակի

աջ և ձախ կողքերից, հրեցին առաջ, վորպեսզի
թափ առնի:

Փոքրիկ անիվներն արագ շարժվեցին, սավառ-
նակն առաջ անցավ. չեբբ մոտեցավ անդունդին,
թափն ավելի ուժեղացրեց... ու անդունդին դեռ
չհասած՝ բոլորը նկատեցին, թե ինչպես սավառ-
նակի անիվները կտրվեցին գեանից: Շուտով
սավառնակը բարձրացավ վերև, կարծես թե կախ-
վեց անդունդի վրա:

Այն ժամանակ միայն ժողովուրդն աղմուկով
ու աղաղակով հոսեց ներքև՝ դեպի ձորը:

— Ընկնում ե, ընկնում, — կանչեց մեկը:

Մի վայրկյան միայն սավառնակը թեքվեց, սա-
կաջն նա շուտով ուղղվեց, թռավ անդունդի
վրայով և անցավ բաց դաշտերի վրա:

Աղմկելով ու ճխտելով իրար՝ գյուղացիները
վազում էին դեպի դաշտ: Շուտով ամբողջ դաշտը
ծածկվեց խալտաբղետ զգեստներով, մարդկանց
ու յերեխաների աղմուկներով ու աղաղակներով:

— Գնաց, գնաց:

— Տես, թեքվում է դեպի գյուղ:

— Ո՛հ, չըջանան ե գործում գյուղի վրա:

— Այ լավ զբոսանք:

— Տեր աստված, ես ինչ հրաշք ե:

Անշարժ թևերը լայն պարզած՝ սավառնակը
հսկա թռչունի նման պտույտներ եր գործում

գյուղի վրա: Իսկ ժողովուրդն աղմկելով վազում
էր սավառնակի չեանից. ուրախությունից ու
զարմանքից անթիվ գլխարկներ էլին թռչում
ողի մեջ:

Ուրախ չեբ միայն գյուղի տերտերը, վորը
շարունակ զարկել էր տալիս չեկեղեցու զանգակ-
ներն ու սպասում ժողովրդին:

Բայց վերադառնալով չեկեղեցու մշտական
հաճախորդ պառաջներն անգամ զնացել էլին
տեսնելու թամաշան. չեկեղեցին դատարկ էր,
բոլորովին դատարկ:

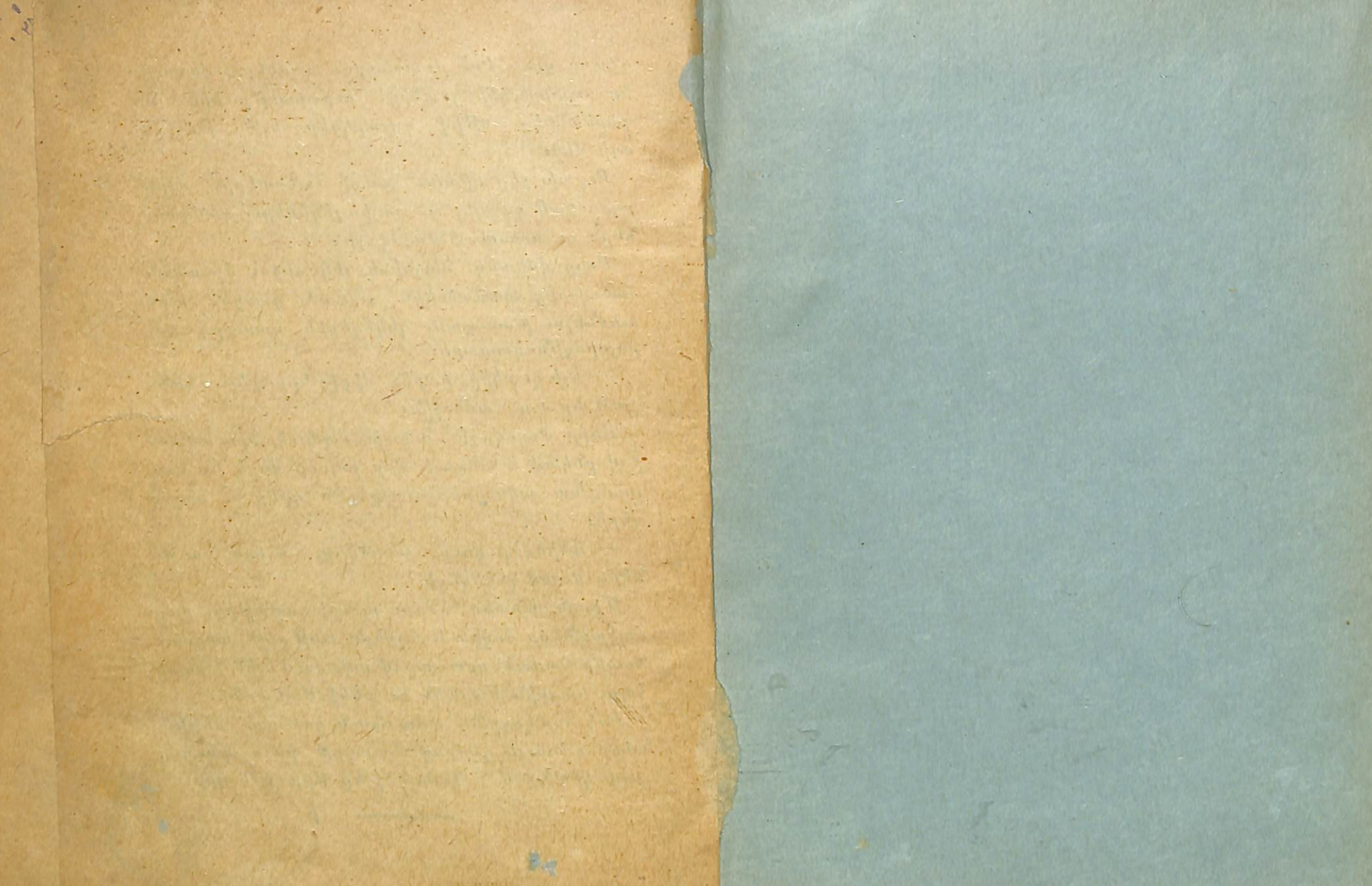
— Ելի զարկի՛ր, բարձր, միքիչ ել բարձր, — կան-
չում եր նա ժամկոչին:

Յերբ ժողովրդի ուրախ աղմուկը նրա ական-
ջով ընկավ և տեսավ, վոր բոլորը վերև են նա-
յում, նա ականոցները աչքերին զրեց ու նայեց
վերև:

— Անիծվեք դուք, անիծվեք, — ասաց նա ու
ներս մտավ չեկեղեցի...

Միայն ախտեղ, հեռու բլուրի գագաթին, բաց
ճակատները հովին և աչքերն անթարթ սավառ-
նակին հառած՝ սրտատրոփ սպասում էին Արամի
հայր զարբին Սահակն ու քեռի-Ստեփանը:

Իսկ հոր կողքին, ամուսնուն կռթնած՝ մեռելի
նման դժգուշ դեմքով հայացքը՝ իր սավառնակ
զավակին հառած՝ կանգնել էր Արամի մայրը:

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0403103

5574